

A dnioszki corôzki gibcij śmiatajóm....

na 18 stycznia 2015r

Nó, tóż mómy już bez półowa stycznia za sia, tyn latośny karnewal fónguje ci już còłkim pyskym a mie, już fest zwykowanemu chopowi, spóminajóm sie sam sztyjc i jednym ciyngym roztomajte fale ze dôwnych lôt. Niy rajcuje mie już tańcowanie, chociach ból we tym tańcowaniu do niydôwna na isto dobry, ale terôzki barzij mi sztimuje glaska gorzôłECKI abo zajdel piwa niżli krajzowanie we jakisik tancbudzie we lakszułach i pod bindrym.

I kej inksze rychtujóm sie na lecy jake balangi, to jô sam pospóminóm jak to kejsik, zawdy na łodwieczorz, szło na hulicach, na cestach i przed chałpami trefić na pastuszków lebo – jak to gorole gôdajóm – „Herodów”. Chocia... cosik mi sie zdô, iże niy ma łónych terôzki tela jak za starego piyrwyj, a można i we niyftorych dziedzinach blank łónych już sie niy trefi. A we czasach, kej jôch ból jesce śpikolym, modym srołóm, zatym już karlusym, ftory fórt sie za dziełchami łobziyrôł, to szło łónych uwidzieć, trefić wszandy. Spómniała mi sie sam terôzki gyszichta, kierôch usłyszôł ci ból łod mojjij starki kajsik we tych chudobnych, powojynnych latach piyńcdziesióntych.

Żyli samtukej, jesce za staryj Polski, u nôs na Pniokach dwa kamraty, sztramske karlusy, Achim i Ziga, ze starego familoka wele „Maryny”. Łóni zawdy już łod Wiliji krajzowali po tych naszych Pniokach przebleczóno za pastuszków. Byli ci łóni elwrami i beztóż już łod Wiliji aże do półowy stycznia poradziyli sie cosik przidubnónć, coby mieć pôra złocioków na sznaps a piwo. Nó, i kejsik, a bóła ci to wtynczôs dosik łostrô zima, rychtowali sie do kolyndowaniô za pastuszków. – Wiysz – pado Achim do Zigi – ty bydziesz dzisiej za dziobła. Łobróczisz na nice tyn twój pelc, baranica, na palica wtykniesz jakosik pitówa ze rogami, widły do gracy, nó... i fertik.

– Nó, a łogón? Chwost? – pytô sie Ziga.

– A chwost, szwanc, to dej pozór! Bieresz szperhok łod twojigo żeleźniôka, wtykôsz na niygo krowski łogón i wciskôsz na łónego kielanôści szpyndlików ale tak, coby łone ale na wiyrch wystôwali.

– Dobra, dobra, a po jakiymu i na co te szpyndliki? – juzaś gupie sie pytô Ziga.

– Jerónie, stary chop ze cia, a tak ci sie gupio stawiôsz, robisz ze sia srogszigo ipty niżliś jes na isto. – tuplikuje Achim. – Przeca dziecka, to by ci róż-dwa tyn łogón utargali. A kiej w niym bydziesz miôł te szpyndliki powtykane, to co ino ftory za niygo łapnie, užgô sie i zarôzki go puści.

Jak wysztudiyrowali, tak zbajstlowali, nale kejby jesce mieli trefić na jakigosik łoszkliwca, szpiterloka i chamidło, to potrza by łónym bóło, coby przodzij jesce cosik erbnónć na boku.

– Suchej Achim! – pado Ziga, tyn starszyjszy ze kamratów. – Niy mómy za tela piyjndzy nale można na jedna gryfnô halbecka dlô kôzdego snôs styknie.

– Nó, i co? – pytô sie Achim.

– Anó, lajstnymy sie po tyj jednyj halbie i podwiyl niy przijndymy do piyrszyj chałpy na Pniokach, bydymy po dródze sprzedôwać, kalić ta gorzôlecka na achtliki roztomajtym samtyjszym pniokowym ślepokóm.

Jak pedzieli, tak zrobyli. Przekulwitali sie bez còłko Marijańskô, byli juź za „Józefkóm” i łorôz Ziga rzóndzi:

– Wiysz Achim, jô sam móm, łostało mi jesce pôra ceskich, to mogesz mi skalić jednego sznapsa, ja?

– Dobra, môsz!

Achim nalôł, wzión pijóndze łod Zigi i idóm dalszij. Po pôruch szritach Achim pytô sie Zigi:

– Teee, a można ty byś mi terôzki tyź jedna laga skalól, co? Móm sam te pôra ceskich łod cia, to bych sie móg tyź lajstnóć tego jednego sznapsa.

– Anó moga... môsz! – pedziôł Ziga, nalôł, wzión łod Achima pijóndze i wrólz deptajóm dalszij.

Nó, i tak szli aże do Paniynki na Pniokach, jedyn drugimu płaciól, jedyn drugigo kasowól, a kej ci dokulwitali sie do piyrszyj chałpy, juź blank niy mieli tyj jejich gorzôlecki.

– Kuknij ino Ziga – padô Achim – gorzôły niy mómy, pijyndzy tyź, króm tych pôruch ceskich, a przeca my za kôždy kielónek bulyli, akuratnie płacyli. Jak ci to yntlich jes? Niy poradza chopie tego blank zmiarkować.

Nale, iże byli juź przy tym familoku, zaklupali do dźwiryzy, jakosik baba blikła bez kuklok i gôdô:

– A jô, a jô... to napranego dziobła do chałupy na zicher niy wpuszcza, i tela! Bo jesce mi taki łochyntol i napraniec tisztych ufifrô, na tepich sfróci, abo jesce co barzij gorszyjszego!

Nó, i polejźli dalszij Achim i Ziga...

„Przibieżeli do Betlejym pastyrze,
I zagrali Dzieciónteczku na lirze.”
Chwała na wysokościiii....”

Nó, a terôzki blank ze inkszyj faski. Łónski tydziyń gôwyndziólech deczko ło piwie, tóz tyź terôzki można połozprawióm ło miodzie, ło bartnikach, ło tych ci bartodziyjach i można jesce ło tych wszyjskich, kierzy bez łónske lato, we tym siyrpniu fajrowali śwyntygo Bernarda, patróna pszczelôrzy i tych wszyjskich, coch przodzij juź wymianowól. A i ło tych roztolicznych miodach, maliniókach, wszelijakich takich miodach chmiylowych, korzynnych, i co tam jesce. Bo coby sam niy pedzieć, nójlepszyjszô gorzôła, jakiesik kóniaki, biôłe meszne wino, to wszyjsko wypokopiyli abo śwynte, abo jake kapelónki i zôkónne braciaszki, zôkónne fraterki. A normalny czowiek? A ajnfachowy czowiek, to ci mô utropa nikiej stary Zefel, chop łod naszymy mlyczôrki Jóndercynyj. Styrçól ci łón kejsik na dyszczu kole szynku i medikowól jak kón pod górka:

– Eźli móm styrceć tak na tym dyszczu i do imyntu zmoknóć, do łostatka zalôć lebo potrza mi wlyjźć rajn do knajpy i sie jużaś blank... zalôć, ale inkaszij? Jes ci dló mie jakesik trzecie wyjńście? Niy, ma, prôwda?

Nó, tóż dejcie gynał pozór, bo ze bele jakij gymby tego niy usłyszycie. Nôjsómprzód to ból taki istny, kiery sie mianowól Bernard ze Clairvaux, a kierymu sie zemrziło tak kole poły dwanôstego wiyka. Po jakiymu jejigo sie mianuje patrónym pszczelôrzy i bartników, to niy poradza spokopić, bo ci łón to ci ból filozof, kapelónek i cinyngim ci snochwiól, namôwiól wszyjskich, coby Araberów wyżynóńc łod Grobu Świyntygo. Inkszy juzaś, to świynty Bernard ze Sieny, łod kierego sie wziyni te zôkónne braciaszki, Bernardyny, a kiery kojfnól ci dziepiyro we 44 roku piytnôstego wiyku. Niy idzie tyż tego jesce pometlać, poknótlować ze tymi psami bernardynami, kiere zrychtowali inksze zôkónniki, Augustyny ze klasztoru kole Srogij Przelynczy św. Bernarda we Alpach. Te ci srogachne psioki majóm już cosik do kupy ze tym piyrszym świyntym, bo łóne ci smycyli na karkach take maluśkie faski gorzôlecki, coby te istne, kierych śniyg blank przisuł we tych Alpach, mógli sie ździebko szluknóńc, spamiyntać i przijńc do sia, być mónter. Jak tam bóło, tam tak bóło styknie, iże powia, co we Polsce, za starego piyrwyj i gorzôła sępali, i piwo, a ku tymu i – co ci juzaś bezmac prziszło ku nóm łod inkszych – roztomajte, roztoliczne miody. A miód, to przecamac i pszczelôrze, kiere przodzij mianowali sie bartniki. Bo piscoły, te dzikie fazety łobiyrali sie zawdy swoji siedliska we dziuplach, we baumhójlach takich dudlawych, zgramiałyh stromów. A czowiek, coby mu sie lekszij wybiyrało tyn miód, napocznól dziubać, borować we stromach take ci srogie dziury, i kere ci to stromy niyskorzij mianowali dzionymi, bartnymi a na łostatek nazwali barcióm. Bo ci to wszyjsko bóło dziubane takimi siykiyrkami, na kiere sie barta, bartnica lebo serka gôdało. Można tyż jesce wziyno sie to ze tego, iże dôwniysze ludzie urzinali góra, króna stroma, abo sznupali za takim kierymu pierón ta króna utrzasa, i kiej niyskorzij tyn strom łoblôło sie żywicóm, gôdali na nie obwar (abo obar). Blank niyskorzij to teake bole bajstlowali już niy we lesie, ino kajsik kole chałupów, kaj mocka kwieciô bóło i tyż je jesce barciami mianowali. Na te barcie brało sie smryki, jedle a niyskorzij to i dymby, kiere byli nôjszyrsze we sia. Nó i już za piyrszych Piastów na còlkô Ojropa wywojziyli miód, waks i pszczyli klajster, znacy kit. Wszyjskie lasy, to byli abo jakigosik ksiónża, abo – i to nôjwiyncyj – włódnóścióm kościołów, klôsztorów. A juzaś te bartniki take kónski lasa naimali i łod nich dôwali we miodzie danina. I łod starego piyrwyj Słowiany, a tyż i Ślónzôki słynyli ze hodowli piscołów jak zôdyn inkszy nôród we Ojropie. Przeca kaj jak niy u nôs, nad Wisłóm, a i kole Raciborza, nôjbarzij wóniali lindowe, lipni lasy ze kierych niyskorzij byli ci nôjlepszyjsze, nôjbarzij wywołane miody, lipce abo spadzie. Wszyjsko sie łobrôcało wele szwiepotów abo borówek, jak dzikie piscoły mianowali dôwnij. I łod tych tyż borówek czowiek, kiery poradziól wlazować na barcie, na stromy bartne leziwym (to takô maszina do wlazowaniô na pniôki) mianowany ból bartnikiym. Nale bartnik, bartniczek, to tyż maluśki ryszawy niydzwydz, kiery tyż do tych barci wlazôwól i do miodu sie łónym dobiyról. Nale, to ci już jes inkszô bôjka.

A terôzki na łostatek byli jesce bartodzieje. To take remiechy, kiere wyrôbiali (dziôli) te barcie siykyróm, znacy tym còłkim bartym. Miôlech ci kamrata, kiery po łojcach Bartodziej sie mianowôł, ale łón miôł dwie lewe grace do roboty, chocia blank szyroki chyrtón do shtëpania, i to niy ino miodu. Nó, i sómy juzaś kole shtëpaniô, tela iże ździebko inkszego. Bo łod nôjdôwniyjszych czasów, kiej bez cufal kierymuś sie tyn miód zgerowôł, shtëpało sie miody pitne. Ankoholu w niych bóło tela, co we dzisiyjszych, niyftorych jabolach, tela ino, co niy ciepało łochlapusami ło zol, ło dyliny, jak po „Pokusie” lebo roztomajtych cytrynkach, wisiynkach i jak tam jesce fto to mianuje, ino czowiek robiól sie corôzki barziej wicny, szpasowny. Jak to ze kôżdym ankoholym, wszyjsko – jakech juź sam niyrólz ržóndziól – napoczło sie łod kapelónków lebo zôkónnych braciaszków. Tak tyź to i bóło ze tym miodym. Tela, co niy idzie blank na isto pedzieć, kiery to kapelónek ból tym piyrszym. I mie tyź jes to blank egal, tela, co nôjlepszyjsze miody, to niy tam jakiesik egipskie lebo Chananejskie, ino nasze, polskie, sam u nôs uwarzóno, sam u nôs sycóno.

Nôjprzodziej trza pedzieć, iże łod nôjdôwniyjszych czasów kraje, dziydziny, kierym Pónbóczek przoł, byli „mlykiym i miodym płynónce”. Jesce przed Mieszkijm Piyrszym, przed krześcijónstwym, ło Lechitach gôdali, iże łóno:

„...niy dbali ło wino, mając w piwie i miodzie wyborne napoje”.

We còłkij dôwniyjszyj Polsce byli take miodosytne we kierych roztoliczne maliniôki, trójniôki, deryniôki warzyli. Łod wielgości patoki dodôwanyj do wody przy warzyniu miodu, byli miody tyź mianowane: dwójniôki, trójniôki, lebo szczwiórniôki, znacy lekszejsze abo mocniyjsze. I jesce ździebko. Miody niynasycóno to take, przy kierych rozfyrlało sie miód we letnij wodzie a zatym dziepiyro niyskorzij sie to wszyjsko gerowało. Juzaś te sycóno, to take, kaj miód ze wodóm nôjprzodziej sie festelnie warzól i dziepiyro na drugi dziyń, po doprawiyniu (mogli to być korzyni) stôwiało sie je we fasce dymbowyj, coby gerowało, ale juź ze drożdżoma. Myśla, iże podwiyl co, to styknie ło warzyniu tych miódów, coby mi sam niy pedzieli iże snochwióm do bimbrowaniô.

Jakeście usłyszeli, niy idzie poskłôdać fto, i kej napocznól te miody warzić, gerować, nó i shtëpać, ani tyź po jakiymu świynty Bernard mô we łopiyce tych pszczelôrzy (a i tych, co shtëpióm miód cheba tyź). I tak sie medikuja, iże to niy jes take ważne, take zôcne. Nôjważniyjsze, co ludzie majóm radzi taki zajdel, lebo kufa zimnego miodu, abo gorkigo razinku terôzki, kej jesce jes na dworze ćmok i piździawica, a nic tak niy flyjguje bebechów jak cosik gorkigo i ku tymu ze procyntóma, prôwda? Trza sam jesce dociepnónć, iże kejsik ta lichy – jak ci to móndroki gôdajóm – „podaź” wina za naszych Piastów wpłynóła mocka na popularność, wywołani i słôwa zóltygo nôpitku ze piscołowego miodu. We jednyj ze swojich nótatków wynecki diplómata Ambrogio Contarini zapisól ło Polókach, iże: „... nie mając dobrego wina, robią pewien napój z miodu, który upija ludzim znacznie bardziej niż wino.” Sycóny bez pszczelôrzy miód, miól ci łogrómniasztô kwôlba, popularność i shtëpało sie go zaobycz ino na srogich i ważnych fajerach. Ze czasym tyn miód straciól mocka na znaczyniu we sztichu

ze gorzôłóm – lekszyjszóm we produkcyji i ło wiela tónszóm. Terôzki juzaś jednakowóz urzykô swojim caubrownym gyszmakym i niypotkanym „buketym zapachowym” corôzki srogsze hormije amatorów letkich nôpitków.

Nó, tóz jesce na łostatek jakisik wic skuplowany ze... słupaniym, niy ino miodu. Rólczasu jedna babeczka cuci sie we prykołu blank sagô. Niy boczy tyż gynął, co sam robi, jak ci sie samtukej znodła. We tym łoka mrziku wylazuje ze badycimra tyż blank sagi chop. Nó, i napoczynô sie gôdka:

– A łóni panoczku to fto? – pytô sie ta babeczka.

– A łóni paniczko, że sie spytóm, to... fto? – pytô sie tyn blank sagi istny.

– Ło mój ty Pónbóczku! Eźli by my...

– Niy pamiyntóm paniczko! Ciyrpia, wiedzóm łóni, na take zaniki „pamiyńci krótkwołyj”!

– Jô tyż, jô tyż! – gôdô wartko ta istnô.

– Mómynth, mómynth... jôch sam przijechôł na taki wykłôd wywołanygo profesora Kowalskigo ło...

– ... ło... ło... nowych metodach leczyniô zaników pamiyńci! Pewnikym tam ‘echmy sie poznali? ... a skoro sómy tukej... to...

– ... to musiało miyndzy nami cosik zafónkrować, zaiskrzyć i... – rzóndzi niyśmiôło, łostrzymnie tyn istny.

Na to łóna cióngnie go norywnie na zofa. Uprôwiajóm dziki, namiyntny, upójny zeks. Po wszyjskim tyn chop pyndaluje do badycimra pod brauza. Baba zasypiô. Zatym budzi sie na zofie. Chop wylazuje ze badycimra...

– Aaaa! A łóni panoczku to FTO?...

I to by można stykło na dzisiej a łozprawiôł, gôwyńdziôł jak we kôzdo niydziała wele śniödaniô

Ojgyn z Pnioków